

Vrijhandel of blokvorming?

G. Vandewalle*

De ontwikkeling naar mondiale vrijhandel is tot staan gekomen. De vorming van vrijhandelsblokken dreigt gepaard te gaan met toenemend protectionisme tussen deze blokken. De keuze voor protectionisme kan voor grote landen (blokken) welvaartsverhogend werken, terwijl kleine landen op economische gronden naar vergroting van de thuismarkt zullen streven. De toenemende economische en politieke kracht van de grote handelsblokken werkt een verdere versterking van het protectionisme in de hand. Een scala aan politieke en economische belangen kan er echter toe leiden dat een verdere verslechtering van de handelsrelaties wordt tegengaan.

Blokvorming een verantwoorde keuze?

De recente moeilijkheden in verband met handelsbesprekingen in de Uruguay-ronde van de GATT werpen de vraag op of de evolutie naar steeds meer multilaterale handel niet zijn eindpunt heeft bereikt. De pogingen tot sterkere economische integratie der Europese landen en de recente overeenkomsten tussen de Amerikaanse staten (van de Verenigde Staten met Canada en Mexico, van Brazilië met Argentinië, Uruguay en Paraguay) wijzen op de vorming van economische blokken. Onder de lidstaten van die blokken zal volledige vrijhandel heersen en door bilaterale overeenkomsten met andere blokken zal de handel onder hen worden geregeld en meteen beperkt.

Op het eerste zicht mag deze evolutie verwonderlijk schijnen, want de welvaart van alle industrieel ontwikkelde staten is door de internationale vrijhandel in sterke mate toegenomen.

Men zou dus verwachten dat de meeste naties zouden wensen op de ingeslagen weg verder te gaan. Of ze evenwel bij de multilaterale handel hun hoogst mogelijk welvaart bereiken werd herhaaldelijk in twijfel getrokken. Nikolaas Kaldor beweerde in twee artikelen respectievelijk geschreven in 1940 en 1952 dat een land in bepaalde omstandigheden er belang bij heeft zijn invoer aan industrieproducten te beperken. Het kan zo de werkverschaffing uitbreiden en de ruilvoet met het buitenland verbeteren¹. Harry G. Johnson werkte die theorie verder uit in een artikel gepubliceerd in 1953-1954².

Aanvankelijk werd gedacht dat protectionisme vooral was aangewezen voor ontwikkelingslanden. Ze moeten hun nog weinig efficiënte industrieën beschermen tegen buitenlandse concurrenten en verbeteren hun ruilvoet door hun behoefte aan deviezen in te dammen en geringere hoeveelheden aan grondstoffen en landbouwproducten op de wereldmarkten aan te bieden. Geleidelijk groeide evenwel het inzicht dat ook grote industrieel ontwikkelde landen, zoals bij voorbeeld de Verenigde Staten,

hun welvaart kunnen verhogen door beschermende rechten. Hierbij wordt uitgegaan van de vaststelling dat de vraag naar buitenlandse produkten, waarvoor in het land substitutiegoederen worden voortgebracht, prijselastisch is. Een geringe stijging van de importprijs verwekt een overschakeling door vele verbruikers naar de in het binnenland voortgebrachte substitutieprodukten. Dit heeft ten gevolg dat de opbrengst aan douanerechten het verlies aan welvaart door de consumenten van het betrokken land overschrijdt. Dit blijkt uit figuur 1.

De rechte VV' stelt de evolutie van de vraag voor van een groot land naar importgoederen; de rechte $A_0A'_0$ de evolutie van het aanbod aan importgoederen. Wordt een ad valorem recht geheven dan stijgt de prijs waartegen de importeurs de betrokken goederen invoeren, met andere woorden de rechte $A_0A'_0$ verplaatst zich naar links en neemt de positie in $A_1A'_1$. De vraag naar importgoederen daalt van q_0 naar q_1 en de prijs stijgt van p_0 naar p_1 . De prijs, die de exporteur krijgt daalt evenwel tot p'_1 . De natie, die het invoerrecht heeft ingevoerd, verwerft een opbrengst aan douanerechten gelijk aan de oppervlakte van de rechthoek $p_1RSp'_1$. De verbruikers van deze natie verliezen aan welvaart een waarde gelijk aan $p_1T''Tp_0$. Immers ze zullen op de binnenlandse markt de hoeveelheid $R'T$ kopen tegen een prijs hoger dan p_0 en bovendien moeten ze de hoeveelheid, die ze uit het buitenland verwerven q_1 duurder betalen.

Gezien de opbrengst aan douanerechten hoger is dan het verlies aan welvaart door de burgers realiseert de natie, die de invoerrechten toepast, zelfs af-

* De auteur is emeritus-hoogleraar aan de Faculteit Toegepaste Economie van het Rijksuniversitair Centrum te Antwerpen.

1. N. Kaldor, A note on tariffs and the terms of trade, *Economica*, nr. 1940, blz. 377-380.

2. H.G. Johnson, Optimum tariffs and retaliation, *The Review of Economic Studies*, 1953-1954, blz. 142-153.

gezien van de voordelige uitwerking op de binnenlandse productie en werkverschaffing, een winst aan welvaart³.

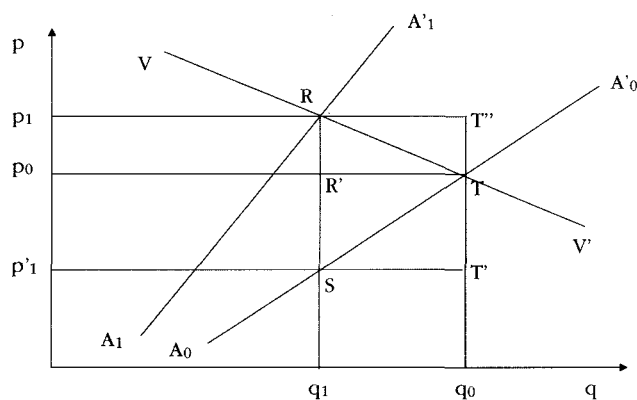
De exporterende landen lijden evenwel een verlies aan inkomen gelijk aan de som van de rechthoeken $p_0TT'p'_1$ (verlies door prijsdaling) en $ST'q_0q_1$ (verlies door vermindering van de omzet). Dit verlies is veel groter dan de nettowinst van de importerende natie. Om dit verlies te beperken beschikt het exportland over twee middelen.

Ten eerste kan het trachten zijn binnenlandse markt voor het betrokken produkt uit te breiden, zodat zijn aanbod op de buitenlandse markten prijselastischer wordt. De rechte $A_0A'_0$ wordt dan vlakker. Dit heeft tot gevolg dat bij heffing van een douanerecht het uitvoervolume vlugger afneemt en de prijs, die de exporteur krijgt in mindere mate daalt. De betrokken nijverheidssector wordt minder getroffen, want het douanerecht drukt in mindere mate zijn verkoopprijs en wat hij verliest aan afzet in het buitenland compenseert hij door een grotere afzet op de binnenlandse markt ingevolge de prijsdaling. De importerende natie maakt nu een geringere welvaartwinst gezien een groter deel van het douanerecht ten laste komt van de verbruikers en door de sterke daling van het importvolume de opbrengst voor de staat van dit douanerecht bovendien vermindert. Dit heeft tot gevolg dat bij onderhandelingen de importerende staat vlugger geneigd zal zijn het douanerecht geheel of gedeeltelijk weer af te schaffen. De onderhandelingspositie van de exporterende staat wordt dus door de uitbreiding van de binnenlandse markt versterkt.

Ten tweede kan het exportland door het heffen van retorsierechten trachten de importerende natie te dwingen het betrokken douanerecht gedeeltelijk of volledig op te heffen. Een klein exportland heeft evenwel niet de mogelijkheid door het heffen van retorsierechten op de invoer van produkten afkomstig uit een grote importerende natie reducties op de door deze natie toegepaste importrechten af te dwingen. De uitvoer van de grote natie naar dit kleine land vertegenwoordigt immers maar een klein deel van de globale uitvoer van de grote natie.

Uit deze overwegingen volgt dat kleine exportlanden er belang bij hebben een gemeenschappelijke markt te vormen, waardoor de omvang van hun globale binnenlandse markt wordt uitgebreid. Aldus verhogen ze de prijselasticiteit van de aanbodscuren van hun uitvoerprodukten en versterken de weerslag van retorsierechten op de economie van de handelspartner. Economische blokvorming is bijgevolg een cumulatief proces.

Tegen deze redenering wordt evenwel ingebracht dat het handelsbeleid niet uitsluitend wordt bepaald door economische overwegingen. Machtige staten hebben er meestal belang bij een handelspolitiek te voeren, die vrij voordelig is voor bepaalde kleinere naties om ze op het politieke plan aan zich te binden. Sommige auteurs hebben zelfs beweerd, dat een land beschikkend over een hegemonie op het politieke en economische plan, in de regel vrijhandel zal nastreven. Deze theorie van vrijhandel om reden van hegemonische doeleinden wordt in volgende paragraaf behandeld.

Hegemonische vrijhandelspolitiek

De theorie van de hegemonische vrijhandelspolitiek werd voor het eerst geformuleerd door Charles P. Kindleberger in zijn inleiding tot zijn studie over de grote crisis van 1929-1939. Kindleberger hield voor dat een internationaal economisch en monetair systeem slechts degelijk functioneert indien een bepaald land economisch en politiek een zekere hegemonie uitoefent en de andere staten dwingt tot een bepaalde graad van vrijhandel. Dit land moet een systeem van regels ontwikkelen dat deze graad van vrijhandel waarborgt. Het moet niet alleen zelf deze regels naleven, maar daarenboven in staat zijn door het heffen van retorsierechten of door andere maatregelen naties, die de regels niet eerbiedigen, te sanctioneren. Daarenboven moet deze staat bereid zijn en over de middelen beschikken om de nodige internationale koopkracht te scheppen voor het financieren van een geleidelijke aangroei van de productie en de handel in de wereldeconomie⁴.

Volgens Kindleberger beschikte Groot-Brittannië over dergelijke hegemonie na de val van Napoleon en behield die tot 1913. De Verenigde Staten bezaten een hegemonie op het economische en politieke plan na de tweede wereldoorlog. Het ontbreken van een machtige natie, die bereid was de rol van een hegemonische staat te vervullen in de periode tussen de beide wereldoorlogen, beschouwt Kindleberger als de voornaamste oorzaak van de onstabiele economische situatie tijdens dit tijdvak.

Twee jaar na de publicatie van het boek van Kindleberger verscheen het werk van Robert Gilpin⁵. Hierin legt de auteur een verband tussen de Amerikaanse hegemonie op het economische vlak en de expansie van de multinationale maatschappijen. In het kader van hun 'globale strategie' hebben, meent Gilpin, deze ondernemingen er belang bij de arbeidsintensieve onderdelen van hun productieprocessen te vestigen in landen met een lager loonpeil dan dit van de

Figuur 1. De vraag naar en aanbod van importgoederen

3. J.A.C. Conybeare, *Trade wars, the theory and practice of international commercial rivalry*, Columbia University Press, New York, 1987, blz. 24-26.

4. C.P. Kindleberger, *The world depression 1929-1939*, University of California Press, Berkeley/Los Angeles, 1973, blz. 28.

5. R. Gilpin, *US power and the multinational corporation, the political economy of foreign direct investment*, Basic Books Inc. Publishers, New York, 1975, blz. 143.

Verenigde Staten. Dit vereist evenwel dat ze de mogelijkheid hebben de in de lage-lonenlanden voortgebrachte halffabrikaten en onderdelen tolvrij of tegen lage douanerechten naar de Verenigde Staten uit te voeren. Bijgevolg zijn deze ondernemingen harde verdedigers van de vrijhandel.

De maatregelen door de Amerikaanse regering genomen tegen landen als Cuba en Chili, die eigendommen van Amerikaanse multinationale maatschappijen confisqueerden, wijzen volgens Gilpin op de sterke invloed van deze 'multinationals' op het Amerikaanse politieke en economische beleid. Het is bijgevolg niet verwonderlijk dat Amerikaanse presidenten (J. Kennedy in 1963 en R. Nixon in 1974) wetten lieten goedkeuren, die hun meer bevoegdheden toekenden om de Amerikaanse invoerrechten te verlagen, op voorwaarde dat de meeste andere landen gelijkaardige verminderingen invoerden.

Trouwens, meent Gilpin, de Amerikaanse multinationale maatschappijen hebben er veel toe bijgedragen de Amerikaanse wijze van organisatie der produktie en verdeling in West-Europa en Japan te doen doordringen en dus de welvaart van de bevolking van deze gebieden in sterke mate te verhogen. Deze stijging van de welvaart had op zijn beurt ten gevolge dat de meerderheid van de arbeidersklasse zich afkeerde van de communistische ideologie, waardoor de communistische partijen in West-Europa en Japan geen kans kregen aan de regering deel te nemen en samenwerking met de Verenigde Staten te dwarsbomen. De investeringen van de Amerikaanse multi-nationale maatschappijen in West-Europa en Japan, hoewel volgens Gilpin veelal niet voordelig voor de ontwikkeling van de Amerikaanse economie, beantwoordden bijgevolg aan de politieke belangen van de Verenigde Staten⁶.

Ommekeer in handelspolitiek van de VS

In de jaren zeventig vond een afbrokkeling plaats van de hegemonie van de Verenigde Staten en dit zowel op het economische als op het politieke plan. Deze evolutie ving aan met de loskoppeling van de dollar van het goud op 15 augustus 1971 en de daaropvolgende bijna doorlopende waardevermindering van de dollar ten opzichte van de munten der andere industrieel ontwikkelde landen en dit tot het begin van 1980⁷. De Verenigde Staten waren ingevolge het toenemende wantrouwen ten opzichte van de dollar niet meer in staat een belangrijke functie van een hegemonische staat, namelijk het ter beschikking stellen aan de internationale gemeenschap van een stabiele munt, te vervullen. De instabiliteit van de dollar droeg ertoe bij dat na de petroleumcrisis van eind 1973-1974 de wereldeconomie in een recessie terecht kwam. Het 'Federal Reserve System' kon niet meer zoals in de jaren zestig door geldschepping het optreden van een recessie afemmen, want zo'n geldschepping zou geleid hebben tot nog meer wantrouwen ten opzichte van de waarde van de dollar.

Een tweede factor, die de economische macht van de Verenigde Staten afzwakte was de stelselmatige daling in de jaren zeventig van de spaarquote der Amerikaanse gezinnen. In 1979 bedroeg deze nog slechts 5% van hun beschikbaar inkomen tegen 20% in Japan. Hierdoor was het aanbod aan kapitaal op de Amerikaanse kapitaalmarkt onvoldoende en aan-

gezien de monetaire overheid de geldschepping beperkt moest houden om de inflatie te bestrijden, leidde deze situatie tot hoge interestvoeten, waardoor de investeringen werden afgeremd.

In 1979 vertegenwoordigden de investeringen in vaste kapitaalgoederen in de Verenigde Staten slechts 18% van het bnp tegen 32% in Japan⁸. Dit op zijn beurt leidde tot een geringe toename van de arbeidsproduktiviteit. Van 1973 tot 1982 nam deze in de Verenigde Staten slechts toe met 0,2% per jaar tegen 2,2% per jaar in West-Europa en 3% in Japan⁹. Dit had tot gevolg dat in steeds meer industriële sectoren de Verenigde Staten hun overwicht verloren en de waarde van hun import aan de betrokken produkten deze van hun export overtrof met als gevolg een bijna doorlopende passieve handelsbalans en een verdere verzwakking van de waarde van de dollar. Alleen in enkele sectoren zoals de wapenrijverheid, de vliegtuigbouw, de informatica, de luchtconditionering, de elektro-medische apparatuur en de produktie van sigaretten behielden de Verenigde Staten een leidende positie in de wereldeconomie¹⁰. Op het politieke plan kreeg het prestige van de Verenigde Staten in de jaren zeventig harde klappen te verwerken. De nederlaag in de Vietnam-oorlog en daarna de machteloosheid ten opzichte van de gijzeling der leden van de Amerikaanse ambassade in Iran gaven de indruk dat de periode van de Amerikaanse hegemonie voorbij was.

Het is begrijpelijk dat in deze omstandigheden de Amerikaanse regering minder geneigd was tot grote toegevingen aan haar bondgenoten op het economische en financiële plan. Niet alleen waren deze toegevingen nu minder noodzakelijk gezien de gunstiger economische positie van deze landen maar daarenboven konden de Verenigde Staten zich geen handelspolitiek meer veroorloven, die van aard was de invoer van vreemde produkten in de Verenigde Staten te vergemakkelijken.

Het heeft evenwel toch geduurd tot het einde van de jaren zeventig alvorens de te voorziene ommekeer heeft plaatsgevonden en de Verenigde Staten hun politiek van hegemonische staat strevend naar een grote mate van vrijhandel grotendeels hebben prijsgegeven.

Omdat een verhoging van de douanerechten ingevolge de in 1979 afgesloten overeenkomsten binnen de Tokio-ronde uiterst moeilijk was, heeft de Amerikaanse regering stelselmatig een beroep gedaan op niet-tarifaire invoerbepalingen. Een veel gebruikte methode bestond erin het exporterende land te bedreigen met het instellen van sanitaire of technische eisen waaraan het betrokken produkt moeilijk kon voldoen, of te dreigen met het heffen van anti-dumpingrechten om een vrijwillige beperking van de uitvoer naar de Verenigde Staten door het betrokken land te verkrijgen. Deze methode werd onder meer

6. Idem, blz. 7-8, 147-148 en 168-197.

7. Nationale Bank van België, Verslagen 1978, Brussel 1979, blz. 182; 1979, Brussel, 1980, blz. 188; 1980, Brussel, 1981, blz. 184.

8. B. Caplan, Has America lost its touch, *The Banker*, maart 1983, blz. 33.

9. Idem.

10. M.E. Porter, *The competitive advantage of nations*, Macmillan Press, Londen/Basingstoke, 1990, blz. 511.

toegepast nadat de EG-commissie in 1977 het zogenaamde 'staalcrisisplan' had goedgekeurd, waarbij subsidies werden verleend aan staalproducenten uit de EG-lidstaten. Hun Amerikaanse concurrenten maakten hiervan gebruik om verwijzend naar deze subsidies het heffen van anti-dumpingrechten bij de Amerikaanse overheid aan te vragen. Deze dwong de EG de uitvoer van staal naar de Verenigde Staten aan kwantitatieve beperkingen te onderwerpen¹¹. Een gelijkaardige politiek werd in de jaren 1978-'85 toegepast tegen de andere exporteurs van staal naar de Verenigde Staten, namelijk tegen Japan, Zuid-Korea, Polen, Spanje, Taiwan, Brazilië en Zuid-Afrika. Ondertussen vond in de Amerikaanse staalindustrie kartelvorming plaats. In 1985 was deze voltooid en het aandeel van de EG-producenten in het Amerikaans staalverbruik was gereduceerd tot 5,5%. Dit van Japan bedroeg 5,8%¹².

Tevens bereikte de Amerikaanse regering aan het einde van de jaren zeventig, begin van de jaren tachtig dat ook de export naar de Verenigde Staten van textiel en lederprodukten door de Aziatische uitvoerlanden (Zuid-Korea, Maleisië, Indië e.a.) vrijwillig werd beperkt.

De EG heeft zich in deze golf van niet tarifair-protectionisme ook niet onbetuigd gelaten. In 1982 legde ze vrijwillige invoerquota's van staal op aan Japan, Brazilië, Zuid-Korea en een twaalfal andere landen. Sommige EG-staten vonden middeltjes uit om op eigen houtje hun markt tegen invoer van bepaalde produkten te beschermen. Zo voerde Frankrijk in 1982 een douanesysteem in, waarbij alle Japanse video-recorders door een enkel douanekantoor, gelegen te Poitiers, gedouaneerd moesten worden¹³. Het invoeren van niet-tarifaire handelsbeperkingen hield een terugkeer in naar bilaterale handelsovereenkomsten. Het principe van de 'meest bevoorrechte natie', dat de basis vormt van het streven naar multilaterale handelsbetrekkingen en van de GATT-overeenkomsten wordt door de anti-dumpingrechten en de vrijwillige uitvoerbeperkingen stelselmatig ontweken, aangezien voor de import van elk land een afzonderlijke behandeling wordt ingevoerd.

Zoals in de eerste paragraaf werd uiteengezet, leidt de toepassing van bilaterale handelspolitieke maatregelen tot benadeling van de kleine landen. Deze hebben er dan belang bij zich aan te sluiten bij vrijhandelszones of gemeenschappelijke markten, met andere woorden *bilateralisme leidt tot economische blokvorming*.

De economische blokvorming na 1985

Hoewel binnen het kader van de GATT een nieuwe ronde van onderhandelingen, de zogenaamde Uruguay-ronde werd aangevat om de evolutie naar bilateralisme tegen te gaan, hebben de meeste staten tijdens de tweede helft van jaren tachtig getracht door overeenkomsten met buurlanden hun positie inzake internationale handelsbetrekkingen te versterken. Spanje en Portugal traden in 1986 toe tot de EG en diverse lidstaten van de Europese Vrijhandelsassociatie (Oostenrijk, Zweden en Zwitserland) lieten in de loop van 1991 horen dat ook zij tot de EG wens-ten toe te treden. Uiteindelijk werd in oktober van dit jaar een overeenkomst tussen de EG en de EVA gesloten, die de opname van alle EVA-staten in de EG voorbereidt.

Dat de lidstaten van de EVA hebben aanvaard beslissingen van de EG-autoriteiten na te leven, hoewel ze voorlopig geen medezeggenschap hebben bij het treffen van deze beslissingen is een gevolg van de beperkte omvang van hun binnenlandse markt. Immers de globale bevolking van de EVA-landen vertegenwoordigt amper 10% van deze der EG¹⁴. Daarenboven werd Noorwegen, een van de EVA-lidstaten waar het meest weerstand voorkwam tegen de aansluiting bij de EG, recentelijk getroffen door een discriminatoire maatregel vanwege de Verenigde Staten, waartegen het als kleine natie geen verweer heeft. De Verenigde Staten hebben namelijk anti-dumpingrechten ingevoerd op de Noorse uitvoer naar de VS van magnesium- en magnesiumlegeringen en van zalmprodukten¹⁵.

Door de aansluiting van de EVA bij de EG wordt dit het grootste handelsblok in de wereld.

De Verenigde Staten reageren op deze Europese economische eenwording met een poging heel Noord-Amerika tot een vrijhandelszone om te vormen. Op 1 januari 1989 kwam een overeenkomst tot stand tussen de Verenigde Staten en Canada, waarbij alle douanerechten op de handel tussen beide landen tegen 1998 volledig worden afgebouwd¹⁶. Er werden onderhandelingen aangeknoopt met Mexico om ook dat land in de vrijhandelszone op te nemen. Mexico, dat tot het midden van de jaren tachtig een opvoedend protectionistisch beleid had gevoerd tracht dit nu af te bouwen en aanvaardde in 1986 het lidmaatschap van de GATT. Zijn president Carlos Salinas verklaarde in maart 1991 dat het land met de Verenigde Staten en Canada The North American Free Trade Area (NAFTA) wenst te vormen¹⁷.

In Zuid-Amerika hebben Argentinië, Brazilië, Paraguay en Uruguay op 23 maart 1991 te Asuncion een overeenkomst ondertekend om geleidelijk een gemeenschappelijke markt, Mercosur genoemd, tot stand te brengen.

Ook in de landen gelegen rondom de Stille Oceaan tekenen zich tendensen af naar economische blokvorming. Australië en Nieuw-Zeeland hebben een handelsakkoord afgesloten tot economische samenwerking, waardoor ze aan elkaars produkten aanzienlijke verminderingen op het normale douanetarief toestaan¹⁸. Japan voert zijn directe investeringen op in de nieuwe industriestaten van Zuid-oost-Azië en exporteert meer en meer industriële uitrustingsgoederen naar deze landen¹⁹. De in deze landen door Japanse ondernemers opgerichte bedrij-

11. P.B. Kenen, *The international economy*, Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs N.J., 1985, blz. 250.

12. J.A.C. Conybeare, op.cit., blz. 212-213.

13. P.B. Kenen, op.cit., blz. 142.

14. D. Buchar, Irony of EEA sop that spurred flood to join EC, *Financial Times*, 23 oktober 1991, blz. 2.

15. N. Dunne, Norway hit again by US anti-dumping laws, *Financial Times*, 18 oktober 1991, blz. 9.

16. S. Weintraub, Regionalism and the GATT, the North American initiative, *SALS Review*, 1991, blz. 45.

17. Mexico beckons, protectionists quaver, *The Economist*, 20 april 1991, blz. 45.

18. OESO, *Etudes économiques 1989/90*, Australië, Parijs, 1990, blz. 54; *Etudes économiques 1990/91*, Nouvelle Zélande, Parijs, 1991, blz. 34-35.

19. Zie hierover: J. Groenewegen, Japan en de regio, *ESB*, 19 juni 1991, blz. 620-623.

ven exporteren onderdelen en halffabrikaten naar Japan, zodat ze economisch sterker aan laatstgenoemd land worden gebonden. Of dit uiteindelijk zal voeren tot de vorming van een nieuw handelsblok is evenwel nog onzeker, want de nieuwe industrielanden van Oost-Azië (Zuid-Korea, Taiwan, Hongkong, Singapore, de Maleise federatie en Thailand) leveren ook veel goederen aan West-Europa en de Verenigde Staten en voelen er niets voor door een te sterke binding aan Japan deze markten te verliezen.

Dit voert ons tot de vraag welke krachten de vorming van afgesloten economische blokken tegenwerken.

Krachten die blokvorming tegenwerken

De vorming van min of meer afgesloten economische blokken wordt niet door alle regeringen als positief ervaren. Binnen de EG bij voorbeeld zijn er verschillende lidstaten die tegen de vorming van een 'vesting Europa' gekant zijn.

Groot-Brittannië wenst zijn goede betrekkingen met de Verenigde Staten niet in gevaar te brengen en heeft daarenboven behoefte aan de vestiging van Japanse bedrijven om zijn verouderde industriële structuren in diverse sectoren te moderniseren. Dit houdt in dat het tegen een handelspolitiek is gekant, die alle Japanse goederen zoveel mogelijk buiten de EG wil houden. Immers, opdat filialen van Japanse bedrijven zich in Groot-Brittannië zouden vestigen moeten ze over de mogelijkheid beschikken halffabrikaten en onderdelen uit hun moederland tolvrij of tegen lage douanetarieven in te voeren.

Ook Spanje staat niet gunstig ten opzichte van een afsluiting van de EG-markt voor buitenlandse producten. Het hoopt dank zij de gemeenschappelijke taal met de meeste landen van Latijns-Amerika als tussenpersoon te kunnen optreden in de handelsbetrekkingen tussen deze landen en de EG-lidstaten²⁰. Het heeft er dus belang bij dat deze handelsbetrekkingen worden uitgebreid.

Ten slotte wensen de meeste EG-landen geen conflict-situatie met de Verenigde Staten, dat na de ineenstorting van de Sovjetunie en de overwinning op Irak op het politieke plan ongetwijfeld over een hegemone positie beschikt.

De Amerikaanse regering is ook niet zo happig om haar handel met Europa en de landen van Oost-Azië terug te schroeven. De grote buitenlandse schuld, die de Verenigde Staten tijdens de regeringsperiode van president Ronald Reagan heeft aangegaan, kan uiteindelijk slechts afgelost worden indien de Verenigde Staten hun export naar de andere industrielanden uitbreiden. De Amerikaanse regering is er evenwel van overtuigd dat ze slechts een positief saldo op de lopende rekening kan realiseren indien een aantal spelregels in het huidige internationale handelsbeleid wordt gewijzigd. Daarom eist ze een grotere openheid van de Europese en Japanse markten voor de invoer van Amerikaanse landbouwproducten en vooral het stopzetten van de uitvoer door de EG van dergelijke goederen met hoge uitvoersubsidies naar derde landen. Bovendien willen de Verenigde Staten hun inkomsten aan royalties opdrijven door alle landen te verplichten voor het gebruik van Amerikaanse brevetten licentierechten te betalen.

Slechts indien de ontwikkelingslanden en semi-industrieel ontwikkelde landen bereid zijn op deze eis in te gaan zijn de Verenigde Staten geneigd hun markt in grotere mate open te stellen voor de invoer van industrieproducten uit die landen. Nu passen de Verenigde Staten trouwens restricties op de import toe uit landen, die zoals bij voorbeeld Brazilië, weigeren patentrechten te erkennen op bepaalde producten (in het geval van Brazilië op geneesmiddelen)²¹.

Besluit

Uit wat voorafgaat is duidelijk dat de periode van multilaterale handel onder alle industrieel ontwikkelde staten, onder de leiding van de Verenigde Staten, waarschijnlijk voorbij is. Sommige auteurs betwisten trouwens dat de Verenigde Staten ooit de bedoeling hebben gehad een volledige vrijhandel onder alle naties tot stand te brengen en beweren dat de theorie van de hegemone vrijhandelsstaat niet door de feiten wordt bevestigd²².

Wat er ook van zij, het is duidelijk dat politieke overwegingen bij het bepalen van de handelspolitiek van een natie in de regel een belangrijke rol spelen²³. Dit houdt in dat nu het gevaar voor een communistische inval in West-Europa of Japan is verdwenen de Verenigde Staten minder geneigd zullen zijn aan de EG en Japan vergaande toegevingen te verlenen op het gebied van de internationale handel. De Europese naties hebben van hun kant minder behoefte aan militaire bescherming en zijn hierdoor geneigd zich ook op het gebied der handelspolitiek onafhankelijker ten opzichte van de Verenigde Staten op te stellen.

Of dit een definitieve mislukking van de Uruguayronde tot gevolg moet hebben is nog niet duidelijk. Dat uiteindelijk ook Frankrijk, ondanks het heftig verzet van zijn landbouwers, tot een omvorming van het EG-landbouwbeleid bereid is, wijst erop dat de Europese naties een breuk met de Verenigde Staten willen vermijden²⁴. In hoeverre men van Amerikaanse zijde met de toegevingen, waartoe de EG-landen op landbouwgebied bereid zijn, genoegen zal nemen is evenwel nog niet duidelijk. Mislukt de Uruguayronde dan is een verdere evolutie naar economische blokvorming onvermijdelijk. Slaagt ze dan zal de vorming van regionale economische entiteiten wellicht, zoals Rudiger Dornbusch heeft beweerd²⁵, slechts een fase vormen in de ontwikkeling naar een steeds vrijer internationaal handelsverkeer.

G. Vandewalle

20. P. Bruce, Spain seeks larger American role, *Financial Times*, 21 maart 1990, blz. 8.

21. America's trade policy: perestroika in reverse, *The Economist*, 23 oktober 1989, blz. 89.

22. Zie onder meer: J.A.C. Conybeare, op.cit., blz. 62 en D. Snidal, Limits of the hegemonic stability theory, *International Organization*, herfst 1985, blz. 612-614.

23. Zie hierover: S. Strange, Protectionism and world politics, *International Organization*, lente 1985, blz. 233-259.

24. P. Norman, Q. Peel en W. Dawkins, Hopes rise for breakthrough on GATT, *Financial Times*, 15 oktober 1991, blz. 1.

25. Dornbusch on Trade, *The Economist*, 4 mei 1991, blz. 75.